

УДК 316.444

Зоська Я. В.,

доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри філософії та соціології МДУ

Бабенко В. В.,

студентка спеціальності 054 Соціологія,
ОС Магістр, 1 курсу

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МІГРАЦІЇ ДО ПОЛЬЩІ

Початок війни в Україні вплинув на багато сфер політичного, економічного та соціального життя. Зокрема, переміщення із зони бойових дій кардинально змінила міграційну ситуацію як в самій Україні, так і в багатьох країнах ЄС, включно з Польщею. Польща відіграє найважливішу роль серед країн, які приймають біженців війни з України, з приблизно 3,5 мільйонами осіб, які прибули до Польщі в період з 24 лютого до середини травня 2022 року [1]. Це явище зумовлене не лише географічним факторів (спільний кордон), а й через давню традицію (трудової) міграції між Україною та Польщею. Незважаючи на це, безпрецедентний наплив біженців війни явно викликає питання щодо майбутніх подій і викликів, пов'язаних із перебуванням українських громадян у Польщі.

Незалежно від розвитку подій на лінії фронту, ми маємо зауважити на те, що кількість іммігрантів з України в Польщі буде значно більшою в найближчі місяці (чи, можливо, роки), ніж на початку 2022 року, і це створює певні виклики для державних служб та державних установ у Польщі. Крім того, у другій половині 2021 року та першій половині 2022 року Польща та біженці були в центрі уваги не лише ЗМІ, а й політичних дискусій на найвищому рівні [2]. Це матиме, як у середньостроковій, так і в довгостроковій перспективі, величезний вплив на сприйняття Польщі у світі та може стати (і, можливо, буде) предметом внутрішньополітичних дебатів.

Недавній наплив українців, які тікають із зон бойових дій до Польщі, безперечно, є безпрецедентною подією. Важливо зазначити, що ще десять років тому Польща не була імміграційною країною. Зокрема, якщо розглядати довгострокову імміграцію, приплив іммігрантів до Польщі був дуже обмеженим. За даними перепису населення 2011 року, загальна кількість іноземців, які перебували в країні, оцінювалася приблизно в 100 000 осіб. Лише сім років тому (у 2015 році) Польща була на одному з останніх місць серед країн-членів ЄС за часткою іммігрантів у загальній чисельності населення [4].

Є кілька структурних характеристик міграції до війни з України до Польщі, які є дуже актуальними в контексті останніх припливів:

- Ще до війни в Польщі працювала/проживала значна група українців, яку можна оцінити приблизно в 1,35 мільйона (на основі даних Центрального статистичного управління); ця група була переважно чоловічою та складалася з переважно економічно активних осіб (понад 95% від загальної кількості) [3].

- Українські іммігранти явно домінували у випадку всіх можливих каналів надходження на польський ринок праці; якщо розглядати три основні канали

притоку за період 2018-2021 років, то українці склали 88% декларацій, 71% дозволів на роботу та 98% дозволів на сезонну роботу [4].

Імміграція – в тому числі міграція з України – була більш рівномірно розподілена по країні, ніж у період до 2014 року, причому іммігранти присутні майже в усіх регіонах Польщі (з кількома важливими концентраційними центрами – великими агломераціями).

Завдяки специфічним формам міграції, тобто тимчасовій або навіть циркулярній мобільності між Україною та Польщею, дві країни були пов'язані добре розвиненими транспортними шляхами (а Польщу та польський ринок праці можна описати в термінах добре втєрованих соціальних та економічних просторів).

Незважаючи на дедалі більшу присутність українців на польському ринку праці, масштаб економічної та соціальної/культурної напруги залишався на відносно низькому рівні. Це можна пояснити головним чином дуже позитивними змінами в економіці Польщі та процвітаючим ринком праці з найнижчим рівнем безробіття, зареєстрованим з часів системних змін у 1989 році (Duszczuk and Matuszczuk, 2018).

Важливо також зазначити, що значний приплив іммігрантів до Польщі відбувався на практиці без узгодженої та (чітко) сформульованої міграційної політики. У 2009 році польський уряд спробував створити послідовний стратегічний документ. Такий документ був прийнятий у 2012 році, але уряд, який прийшов до влади у 2015 році, його відхилив, не замінивши його на новий (до сьогодні). Можна зробити висновок, що міграційна політика, яка проводиться в Польщі, є дуже розпорошеною та постійно спрямована на лібералізацію доступу до ринку праці. Як наслідок, перед війною 2022 року та масовим потоком біженців війни з України в Польщі не було загальної політики інтеграції (за винятком заходів, присвячених біженцям, але ця група становила дуже невелику частку в загальній кількості осіб, які прибули до Польщі) [4].

Війна, розпочата Росією проти України в лютому 2022 року, призвела до найбільшої міграції біженців у Європі з часів Другої світової війни, за оцінками УВКБ ООН (2022) у 6,3 мільйона осіб. За перші два місяці польський кордон перетнули майже 3,5 мільйона біженців від війни, з яких понад 95% були громадянами України [4].

Потік біженців від війни з України має одну дуже важливу особливість. Особи, які перетинають український кордон із країнами-членами ЄС та Молдовою, негайно охоплюються положеннями Директиви про тимчасовий захист, яка надає їм численні права. В принципі, це робить статус біженців із війни з України схожим, але не таким, як у громадян ЄС щодо прав на вільне пересування людей. Це перший випадок в історії ЄС, коли положення Директиви було втілено на практиці.

Надзвичайно важко передбачити майбутнє українських біженців від війни в Польщі (та інших країнах). Їх чисельність, як і кількість тих, хто повертається в Україну, в основному залежить від розвитку подій, пов'язаних з війною, та майбутньої відбудови країни. Крім того, можна вибрати інші критерії, що визначають певні сценарії (наприклад, політика ЄС, соціально-економічна ситуація в Польщі, ставлення до біженців війни).

Ми вважаємо, що у будь-якому випадку ключовим завданням є забезпечення житлової інфраструктури. Це неприйнятно (навіть у короткостроковій

перспективі) для біженців війни жити переважно гуртожитках, і це стало звичайною «практикою прийому» в перші тижні війни. Хоча влітку це завдання легше подолати, до осені воно стане абсолютним пріоритетом. Виходом із ситуації було б переїзд в межах ЄС, в межах Польщі та будівництво модульних житлових комплексів, у яких люди, які не мають квартири, могли б проводити осінь і зиму. У разі відсутності негайних дій або додаткового напливу біженців війни може знадобитися будівництво великих центрів прийому (як на першому етапі напливу) або центрів тимчасового перебування.

Забезпечити освіту та опіку дітей з України, які проживають у Польщі, буде величезною проблемою. У екстремальній ситуації опіки та освіти може знадобитися до мільйона дітей. Без цього важко очікувати, що більшість матерів або членів родини, які виконують функції догляду, зможуть працювати. Тому необхідно готувати неординарні рішення на основі кількох моделей (насправді всі моделі вже функціонують – звісно, обмежено). У першому українські діти продовжуватимуть навчатися за українською програмою, а метою уряду та органів місцевого самоврядування буде, з одного боку, створення інфраструктури для дистанційного навчання, а з іншого – визнання кваліфікації укр. вчителів, які проживають у Польщі, та створити українські шкільні класи, зокрема у великих містах. У другій моделі можна створити підготовчі класи, які допоможуть українським дітям підготуватися до вступу в польські школи наступного року. У третій моделі, спрямованій лише на тих дітей з України, які достатньо володіють польською мовою, має бути створена можливість відвідувати польські школи на тих же умовах, що й польські діти. Рішення про вибір тієї чи іншої моделі залишають за батьками (але за умови володіння польською мовою).

Присутність українців на польському ринку праці була значною ще до війни. Тому можна припустити, що проблем з працевлаштуванням ще кількох сотень тисяч людей не повинно бути (і це вже частково підтверджує той факт, що майже 150 000 новоприбулих біженців війни вийшли на польський ринок праці). На жаль, така перспектива може бути надто оптимістичною. Як зазначалося в попередньому розділі, останній приплив складається переважно з жінок з дітьми, тоді як до війни українці працювали в Польщі переважно за професіями, де переважали чоловіки. Таким чином, ми можемо мати справу з невідповідністю наявних навичок і потребам ринку праці. Це вимагатиме дуже високого рівня підготовки та пропозицій перепідготовки з урахуванням професійного профілю українців. Крім того, необхідно буде вжити додаткових заходів для запобігання таким загрозам, як експлуатація на робочому місці, знущання або сексуальні домагання, які можна очікувати, враховуючи масштаб цього явища та низьку переговорну силу біженців війни.

Також дуже важливим завданням є запобігання конфліктам, які можуть виникнути між українцями та поляками. Такий великий потік іноземців, що впливає на повсякденне життя приймаючого суспільства, потенційно може спричинити конфлікти. Хоча в короткостроковій перспективі, завдяки унікальності ситуації, напруги можна легко уникнути, у середньостроковій та довгостроковій перспективі вона обов'язково виникне. Особливо люди, які користуються державними послугами, можуть відчувати погіршення рівня життя через наявність значної кількості біженців від війни, які також матимуть право на державну підтримку. Подібна ситуація також може мати місце на ринку праці з можливими негативними наслідками, особливо в місцевому масштабі. Ці ризики

слід ідентифікувати, контролювати та вирішувати за допомогою добре розробленої державної політики, включаючи комунікаційні кампанії.

Проблема міграції вже багато років входить до списку ключових політичних тем як на національному, так і на міжнародному рівнях. Приплив або відтік людей до певної країни чи з неї є основою суперечок практично в кожній виборчій кампанії. Таким чином, існує ризик того, що присутність біженців війни в Польщі легко може стати предметом напружених політичних дебатів з усіма супутніми негативними наслідками.

Література:

1. Business Insider Polska (2022, 23 May), Tylu uchodźców z Ukrainy znalazło pracę w Polsce, Większość to kobiety.
2. Duszczyk, M. and K. Matuszczyk (2018), The Employment of Foreigners in Poland and the Labour Market Situation, *Central and Eastern European Migration Review*, 7(2), 53-68.
3. Сьогодні Україна внаслідок війни переживає чи не найбільшу міграційну кризу в своїй історії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3605567-vidnovlenna-ukraini-cerez-dialog-usih-ukrainciv-svitu-obednavsis-zrobiti-nemozlive-vsUPEREC-USOMU.html> (Дата звернення 13.11.2022)
4. The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges. URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-and-migration-to-poland-outlook-and-challenges.html> (Дата звернення 13.11.2022)

УДК 316.4.06 + 316.485.26

Зубченко О. С.,

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри філософії та соціології МДУ

ВИМІРИ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

На початку повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року один із найбільш потужних ударів агресор спрямував на Південь України. Вже за два тижні ворог зайняв понад 46 тис. квадратних кілометрів, що становило 70% Запорізької та 95% Херсонської областей.

Із припиненням активних бойових дій та відсуненням лінії фронту на тимчасово захоплених територіях складаються передумови для формування окупаційних режимів, невід'ємним атрибутом яких є колабораціонізм – соціальний процес, в ході якого жителі окупованих місцевостей, громадяни України йдуть на усвідомлене, добровільне та зумисне співробітництво з ворогом на шкоду своїй державі.

Колабораціонізм можна розглядати у кількох вимірах. У нормативному плані держава визначила своє ставлення до зрадників Батьківщини у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», в якому відокремлено кілька її типів: адміністративна (зайняття посад в